

Metodološka podloga autoričina istraživanja predstavljena je u četvrtome poglavlju naslovljenome „Elaborazione di uno strumento di analisi e valutazione dell’albo illustrato“. Istraživačka metoda koju je primijenila Marnie Campagnaro jest Delfi, kvalitativna metoda kojom se upitnicima ispituju stručnjaci. Talijanska je istraživačica prvo odredila kriterije za izbor stručnjaka (istraživača, ilustratora i urednika) i tragala za njima (što je bio vrlo složen i dugotrajan posao), potom je među priznatim i relevantnim stručnjacima odabrala određene vodeći se načelom da u svakoj podskupini bude pet domaćih i pet inozemnih stručnjaka.

U petome poglavlju autorica analizira prikupljene podatke i sintetizira istraživanje provedeno u suradnji sa stručnjacima te šestogodišnjim, osmogodišnjim i desetogodišnjim učenicima osnovne škole.

Odgojno-obrazovne potencijale slikovnice autorica je svrstala u četiri skupine: promicanje čitanja, vizualno opismenjavanje, razvijanje kritičke kompetencije i poticanje mašte. Istraživanjem je potvrđena pretpostavka da slikovnice potiču kognitivno-emocionalne procese povezane ne samo s razvojem mašte, već i s razvojem umjetničke osjetljivosti i kritičkoga mišljenja, stoga su poželjne i u starijoj dobi, a ne samo u jasličkoj i vrtičkoj.

Glavni zaključci knjige tiču se važnosti vizualnoga opismenjavanja učenika. U talijanskome obrazovnome sustavu, ističe istraživačica, ne posvećuje se dovoljno pažnje čitanju slika. Autorica je, stoga, predložila shemu vizualne gramatike slikovnice, odnosno sastavnice vizualne analize na četirima razinama: leksičkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj.

Nedvojbeno je vrijednost takve vizualne gramatike i za hrvatski odgojno-obrazovni sustav. Cijela knjiga ili neki njezini dijelovi mogu biti zanimljivi hrvatskim odgajateljima, učiteljima, metodičarima, teoretičarima dječje književnosti, stručnjacima vizualnih umjetnosti i mnogim drugim praktičarima i teoretičarima koji poznaju talijanski jezik. Stručnost i savjesnost u izradi knjige ne može se osporiti, što će čitatelji prepoznati već i listajući knjigu. Ona je, između ostaloga, bogato opremljena tablicama, grafikonima, ilustracijama, naslovnica slikovnica, upitnicima i dnevnica. Ipak, neki proučavatelji dječje književnosti nakon čitanja ove knjige možda neće biti zadovoljni. Mnoga bi se pitanja, naime, mogla teorijski raspraviti, ali se u knjizi ne razmatraju zbog primjene drugačije, dječjoj književnosti nesvojstvene, metodologije. Ipak, korisna je jer otvara mnoga pitanja za buduća istraživanja u različitim područjima.

Corinna Jerkin

Dijete i zoo-svijet, ikonografska neotenija

Ana Batinić. 2013. *U carstvu životinja: animalističko čitanje hrvatskih dječjih časopisa*. Biblioteka Periodica Croatica. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Filozofski fakultet, 341 str. ISBN 978-953-169-242-7

Što se tiče suvremenoga pokreta za prava, odnosno oslobođenje životinja mogu se izdvojiti dvije ključne godine koje su inicirale zooetičke vizure; riječ je o 1970. godini kada britanski psiholog Richard D. Ryder uvodi neologizam *specizam*, a koji je oblikovao prema terminima *rasizam* i *seksizam*, te o 1975. godini kada Peter Singer objavljuje knjigu

Oslobođenje životinja, koja je zadobila status ‘biblije’ pokreta za oslobođenje životinja. Poznato je da je Peter Singer pokret za prava, odnosno oslobođenje životinja proglasio posljednjim preostalim pokretom protiv diskriminacije Drugih, pokretom koji dolazi nakon abolicionističkoga, feminističkoga i drugih pokreta protiv diskriminacije. I dok su u anglosaksonskome području u opticaju tri termina za proučavanja kulturne povijesti životinja, odnosno o ulozi životinja u antropocentričnoj vizuri povijesti, tj. *animalistički studiji*, odnosno *animalistika* (*animal studies*), *antrozooloģija* (*anthrozoology*) i *antropologija životinja* (*anthropology of animals*), u hrvatskom znanstvenom i kulturnom krugu uvriježila se je sintagma *kulturna zoologija*, odnosno *kulturna animalistika*, i to zahvaljujući Nikoli Viskoviću koji je 1996. godine objavio zooetičku knjigu *Životinja i čovjek: prilog kulturnoj zoologiji* te 1998. godine *Kulturnu animalistiku* (ur. Nenad Cambi i Nikola Visković), zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 1997. godine u Splitu. Tako te prve poslijeratne 1996. godine Nikola Visković, inače profesor prava na Pravnome fakultetu u Splitu, uvodi u našu svesrdno razjedinjenu zajednicu multidisciplinarni, interdisciplinarni i transdisciplinarni koncept kulturne zoologije, odnosno kulturne animalistike kao pandan anglosaksonskome konceptu *animal studies*.

Iznimno pomno osmišljena knjiga *U carstvu životinja: animalističko čitanje hrvatskih dječjih časopisa* Ane Batinić pak u našu lokalnu sredinu 2013. godine uvodi koncept *animalističkoga čitanja dječjih časopisa*, slično kao što je to nedavno zbornik radova *Književna životinja* (ur. Suzana Marjanić i Antonija Zaradija Kiš, 2012.) dokumentirao, što se tiče hrvatskih prilika, stanje književne animalistike, dakle, proučavanje životinja kao *književne činjenice*. Sâma autorica na tragu književne teoretičarke Susan McHugh – koja je detektirala kako književna animalistika počiva na svojevrsnom paradoksu: naime, životinja ima u obilju u književnosti kroz sva doba i kulture, ali rijetko su bile središnja točka sustavnih književnih studija – pokazuje da postoji zaista dobar teorijski i etički razlog da se u proučavanje životinja još intenzivnije uključi humanistika i time sugerira zajednički program „kreativnoga disciplinarnoga uznemirivanja“, kako je istaknula teatrologinja Una Chaudhuri. Naime, Ana Batinić sustavno je iščitala književne i neknjiževne priloge, i to iz animalističke vizure (*animalističko čitanje*), najznačajnijih domaćih časopisa za djecu i mlade. Riječ je o *Bosiljku* (1864. – 1868.) kao prvom domaćem časopisu za mlade; nadalje, o *Smilju* kao, kako autorica ističe, najdugovječnijem i najznačajnijem dječjem časopisu (1873. – 1945.) te o *Smibu* (*Smilje i Bosilje*), kao svojevrsnome nadomjestku i nasljedniku *Smilja* i *Bosilja*, a koji pod navedenim akronimom izlazi od 1970. godine. Inače, sâma je knjiga nastala na temelju sadržaja animalističkoga kolegija Snježane Husić na poslijediplomskom studiju na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

U okviru navedenoga animalističkoga čitanja hrvatskih dječjih časopisa Ana Batinić zaključuje da je broj animalističkih priloga najmanji u *Bosiljku* da bi se njihov broj povećao u *Smilju*, i to osobito povećanjem broja ilustracija koje najčešće prikazuju životinje ili životinje i djecu. Riječ je o svojevrsnoj ikonografskoj dijadi u sklopu svima privlačne neotenije, tj. juvenilizma – mladenačkih karakteristika u odraslih jedinki, pri čemu životinje velikih, okruglastih očiju, jednako tako zaobljene glave, koje podsjećaju na dijete, imaju prednost, a što je sve danas izraženo u konzumerističkom simbolu *Hello Kitty*, označenu kao ‘cute’ (slatka). U *Smibu*, kako nadalje zamjećuje autorica, stilizirane životinje, realistično prikazane životinje ili njihove fotografije nalaze se gotovo na svakoj stranici. Odnosno

autoričnim vrlo jakim zooetičkim zaključkom: “Čini se kao da se sve intenzivniji odmak od životinjskog u suvremenoj svakidašnjici nastoji kompenzirati sve većom uronjenošću u životinjski svijet na stranicama dječje periodike” (293). Navedeno se promišljanje uklapa u cinični paradoks našega odnosa prema životinjama, što, dakako, potvrđuje i prije spomenuta Viskovićeva knjiga koja ima kulturni status među našim animalistima – i teorijskoga i aktivističkoga usmjerenja; dakle, danas kada je životinja, kao i cjelokupna priroda svedena samo na eksploatirajući objekt, u onome što animalisti nazivaju suvremenim holokaustom, začudo nije nestala i njezina simbolička vrijednost. Ukratko Viskovićevim određenjem – današnji odnos prema životinjama kreće se u okviru te cinične paradoksalne vrteške – eksploatacije i simbolizacije.

Zamjetna je stoga izrazita zooetička vizura same autorice koja je daleko bliža kritičkoj animalistici Stevena Besta i Anthonyja Nocelle negoli animalistici glavne struje koja ne uključuje i zooetička promišljanja. Tako primjerice u poglavlju „Zaštita životinja, zoo-vrtovi i cirkuske životinje“ autorica spominje kako je kod nas već 1933. godine pokrenut prvi specijalizirani časopis za zootematiku. Riječ je o ilustriranome mjesečniku *Zoološki vrtić* (1933. – 1937.), časopisu koji je Ministarstvo prosvjete odobrilo kao lekturu učenicima, kao i za korištenje u svim školskim knjižnicama. Nadalje Ana Batinić, zamjećuje kako prve priloge o zaštiti životinja u suvremenome shvaćanju nalazimo tek u *Smibu*, no pritom ističe njihovu izrazito specističku obojenost, dakle, diskriminaciju na osnovi vrste gdje su biljne i životinjske vrste, u odnosu na ljudsku vrstu, determinirane kao uniženo *Drugo*. Naime, svi članci o zooološkim vrtovima objavljeni u *Smibu* smatraju odlazak u zoo-vrt pozitivnim iskustvom za djecu dok se nigdje ne iznose negativne strane zatočeništva životinja.

Jednako tako autorica pojedinim slučajevima dokumentira i specističku ideologiju. Navedimo neke primjere. Tako je primjerice *Smilje* djecu poticalo da uništavaju hruštave kao navodne štetočine, ali pritom je uredništvo časopisa djecu upućivalo na tzv. (oksimoronsko) ‘obzirno uništavanje, ubijanje’: „U mnogih državah nagradjuju se ljudi za to, što ih utamanjuju. Treba dakle djeco, da i vi zatirete toga škodljivoga kukca, samo ne treba kod toga posla životinje mučiti, već ih podati krmkom, da je pojedu ili ih utopite u vrućoj vodi – u kropu“ (*Smilje*, 1. svibnja 1879). Nadalje autorica zamjećuje kako su u *Smibu*, sve do najnovijih godišta (2003., 2008.), specistički reprezentirane tzv. grabežljive životinje koje mogu ugroziti čovjeka kao i domaće životinje koje posjeduje. Pritom se u *Smibovim* rubrikama izbjegavaju eksplicitne teme o industrijskom uzgoju domaćih životinja budući da one, kao što to navodi Richard W. Bulliet, izazivaju u većini nas moralnu i etičku nelagodu te se o njima ne piše. Naime, neki misle (riječ je o vladajućoj dogmi koja nije daleko od kartezijanskoga promišljanja o životinjama kao *res extensi*) da su životinje samo strojevi za zadovoljenje ljudskih potreba pa je to još jedan razlog, zapaža autorica, da se o njima ne piše, odnosno kako navode zastupnici toga mišljenja, dogme – da ne zaslužuju da se o njima piše. Nadalje autorica zamjećuje kako se ekološka vizura u *Bosiljku* javlja u pričama kao i u esejističko-informativnim tekstovima, i to već prije 150 godina, što i ne čudi s obzirom da je potreba očuvanja prirodnih resursa dokumentirana već u našim srednjovjekovnim statutima, što je zamijetila Diana Stolac u članku „Ekološke teme u hrvatskim srednjovjekovnim statutima“, objavljenome u zborniku radova *Ekologija u odgoju i obrazovanju* (ur. Stipe Golac) iz 2004. godine. Danas se ekologija u *Smibu* promiče

uglavnom u književnim priložima ili pak u posebnim rubrikama poput *Eko Eko Eko* Blanke Radić, *Ekosvijesti* ili *Najljepši školski vrt*.

I time još jednom ističem: posebnu vrlinu knjige Ane Batinić vidim u njezinoj zooetičkoj niši. Tako npr. kada autorica spominje Davida Perkinsa i njegovu knjigu *Romanticism and Animal Rights* iz 2003. godine, u kojoj je spomenuti književni teoretičar iz poetskih svjetova engleskih romantičara iščitavao odnos prema životinjama, autorica ističe kako je Perkins uočio da su oni koji su prema zoo-svijetu osjećali suosjećanje često životinje uspoređivali s položajem robova i/ili slugu, i to posebice kada je riječ o domaćim ili radnim životinjama. Jednako tako Ana Batinić iščitava pojedine ideološke premise u recepciji kulturne animalistike. Npr. tako autorica dokumentira kako je novinarka *Jutarnjega lista* 2009. godine komentirala prvi kulturnoanimalistički kolegij, što se tiče dakako naše regije, pod nazivom *Teološka promišljanja zoologije* Željke Biščan na Katoličkom bogoslovnom fakultetu, te Ana Batinić zamjećuje kako je novinarka *Jutarnjega lista* pridonijela niveliranju animalističke tematike, aplicirajući kako za teologiju postoje daleko ozbiljniji problemi od teologije životinja. Inače godinu dana kasnije, točnije u ljetnom semestru 2010. Antonija Zaradija Kiš pokrenula je isto tako kolegij pod nazivom *Kulturna animalistika* na Hrvatskim studijima, tako da se nekako paralelno odvijalo navedeno uvrštavanje animalističke matrice u studijske programe humanističkih znanosti.

I završno povodom navedene knjige Ane Batinić: kratko, riječ je o prvoj knjizi na domaćem tržištu koja donosi animalističko čitanje hrvatskih dječjih časopisa, a pritom i razotkriva specističku ideologiju na njihovim stranicama, koju društvo konceptom nadzora i kazne upisuje u dječje svjetove, a koju djeca vrlo brzo usvajaju i kao etičku vertikalu. Nadalje riječ je o knjizi koja animalističko čitanje uokviruje zooetičkom nišom, čime je daleko bliža zooetici ovdje spomenute kritičke animalistike, kao i zooetici američke teoretičarke za prava životinja i feministice Joan Dunayer prema čijim teorijskim postavkama autorica zaključuje da su u *Bosiljku* i *Smilju* zamjetni starospecistički stavovi, a *Smib* svoja zapažanja o zoo-svijetu nažalost uokviruje novospecističkim promišljanjima. Ukratko, riječ je o autorici čije znanstveno istraživanje počiva na tvrdnji Jeremyja Benthama: „[n]ije pitanje u tome mogu li životinje misliti ili mogu li govoriti već mogu li patiti.“ Odnosno, kao što navode Alexander Bar i Jan Söderqvist, autori *Netokracije* iz 2002., ne smijemo zaboraviti kako je najvažnija značajka totalističkoga mišljenja antropocentrički svjetonazor.

Suzana Marjanić

Dvije knjige o regionalnoj književnosti

Vanessa Begić. 2012. *Suvremena književnost za djecu u Istri*. Pula: vlastita naklada. 187 str. ISBN 978-953-573-110-8

Valentina Majdenić. 2013. *Regionalni tekst dječje književnosti*. Zagreb: Ljevak. 389 str. ISBN 978-953-303-580-2

U novije su vrijeme objavljene dvije knjige srodne tematike. Obje tematiziraju regionalnu književnost u rukama dječje čitateljske publike. Vanessa Begić piše o istarskoj